

El futur de la recerca en producció agroalimentària ecològica

Catalunya està preparant el seu Pla d'Acció per al Desenvolupament de la Producció Ecològica 2023-2027 a partir d'un procés participatiu que ha culminat en el II Congrés PAE celebrat a Vic el 19 de maig. Un dels eixos imprescindibles d'aquest Pla són les mesures relacionades amb la recerca i la innovació. Al llarg de les sessions participatives s'ha debatut sobre com ha de ser aquesta recerca i quin és el paper que han de tenir-hi els diferents agents del sector. En Xavier Sans, impulsor del Màster en agricultura ecològica de la Universitat de Barcelona i la persona amb més experiència a Catalunya en recerca en producció ecològica, ens explica quin és, al seu parer, el camí a recórrer en aquest àmbit.

TEXT I IMATGES: F. XAVIER SANS SERRA, CATEDRÀTIC DE BOTÀNICA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA
DIRECTOR DEL GRUP DE RECERCA D'AGROECOLOGIA

Fins ara, la majoria dels paradigmes agrícoles s'han centrat en la millora de la producció, sovint en detriment del medi ambient i la salut (per exemple, les emissions de gasos d'efecte hivernacle, la degradació del sòl i la pèrdua de biodiversitat, l'ús excessiu de fertilitzants i de pesticides i la contaminació de l'aigua). Per això, la societat té el repte de promoure la transformació dels sistemes agrícoles i el model agroalimentari per aconseguir la sostenibilitat ambiental i la sobirania alimentària global.

En aquest sentit, les estratègies de la Unió Europea "De la granja a la taula" (que prenen en consideració els beneficis de l'economia circular), de la Biodiversitat 2030 i el pla d'acció del Pacte Verd Europeu posen l'èmfasi en arribar a tenir el 25% de la superfície agrària de la Unió Europea amb agricultura ecològica el 2030.

L'assoliment d'aquest objectiu només serà possible amb l'impuls decidit de polítiques multisectorials que facilitin el procés de transició a diferents escales, atès el **caràcter transversal de la producció agroalimentària i l'alimentació ecològiques**. El full de ruta del nou Pla d'Acció per a l'Agricultura Ecològica dissenyat per la Unió Europea aplega un conjunt d'accions i assenyala que cada país o regió ha de desenvolupar el seu propi pla estratègic.

EL NECESSARI IMPULS A LA RECERCA

A Catalunya, l'anàlisi de la situació de la recerca i la innovació posa de manifest la **necessitat de dissenyar sistemes sostenibles de producció tecnològicament avançats**. Per això és urgent disposar de coneixements sobre les pràctiques agrícoles i els beneficis i els costos de la transició a l'agricultura ecològica. En concret:

- coneixement sobre els processos ecològics i les dinàmiques a diferents escales espacials (per exemple, finca, municipi, comarca) per **fer front als rellevants reptes biofísics i socioeconòmics**;
- sèries de dades experimentals i a **llarg termini** sobre el funcionament dels agroecosistemes;
- indicadors, eines i metodologies per quantificar els **serveis ecosistèmics** a diferents escales;
- dades sòlides i contextualitzades sobre els efectes positius de les combinacions de pràctiques agroecològiques i dels sistemes de gestió sobre **la mitigació i l'adaptació al canvi climàtic i sobre la biodiversitat**.

A més, atès el caràcter transversal de l'agricultura ecològica, cal subratllar la necessitat de millorar tecnològicament la indústria alimentària i aprofundir en la comercialització i els mercats amb la finalitat d'augmentar el consum intern i consolidar la posició emergent en els mercats internacionals.

Els recursos que es destinen a la recerca en agricultura ecològica a Catalunya no es corresponen





amb la seva importància estratègica. La recerca i la innovació són essencials per facilitar la transició a l'agricultura ecològica, superar les limitacions tecnològiques i donar respostes a les necessitats del sector. El desenvolupament i la millora del sector ecològic de nombrosos països europeus han anat acompanyats de programes d'investigació. L'augment de la producció i el consum d'aliments ecològics en països europeus de dimensions semblants a les de Catalunya –com són Suïssa i Àustria a l'Europa central i Dinamarca i Noruega a la part més septentrional del continent– s'explica, en part, pel desenvolupament de programes de recerca i l'establiment de centres de referència que han facilitat el procés de transició a l'agricultura ecològica.

“Ha arribat el moment que Catalunya tingui una actitud valenta i proactiva i faci un pas endavant”

El pioner Institut de Recerca per a l'Agricultura Ecològica de Suïssa (FiBL) ha estat capdavanter en la generació de coneixements de caràcter interdisciplinari i la seva ràpida transferència als sectors implicats. El Centre Internacional per a la Recerca en Sistemes Alimentaris Ecològics (ICROFS) de Dinamarca és un “centre sense murs” que promou i coordina la recerca en agricultura ecològica, mentre que la investigació pròpiament dita la realitzen diferents institucions de recerca del país. **L'experiència de Dinamarca mostra que la producció hauria estat entre un 10 i un 15% menor sense els programes de recerca**, que van rebre aproximadament 67 milions d'euros durant el període 1996-2012.

L'APOSTA PER UN CENTRE AGLUTINADOR DE LA RECERCA EN AGROECOLOGIA

Si Catalunya vol contribuir de manera decidida al desenvolupament de l'agricultura ecològica i d'aquesta manera estimular la transició cap a un model agroalimentari sostenible –i assolir els objectius establerts per la Unió Europea– hauria de mobilitzar el capital científic i humà que treballa a la seva xarxa d'universitats i centres de recerca i posar-lo al servei d'un futur **centre virtual de recerca en agroecologia** que fos capaç d'avançar en la generació, la disseminació i la socialització de coneixement. Un centre que tingui com a objectius estratègics:

- proveir de dades científiques que contribueixin a millorar la producció i l'alimentació ecològiques;
- **coordinar, administrar i implementar** una investigació estratègica i orientada al sector;
- contribuir al desenvolupament de la producció i l'alimentació ecològiques per tal de facilitar la conversió de la producció convencional a l'ecològica;

- contribuir al desenvolupament i la difusió de la producció i l'alimentació ecològiques com a instrument per assolir objectius importants per a la nostra societat en relació amb el medi ambient, el clima, la natura, el benestar animal i el món rural.

Aquest futur centre virtual hauria de tenir un consell directiu en el qual fossin representades totes les institucions i organitzacions del sector, i una secretaria tècnica formada per un ampli ventall de perfils professionals (agrònoms, veterinaris, biòlegs, comunicadors i periodistes) que poguessin donar suport a la tasca de desenvolupar l'agricultura i l'alimentació ecològiques en benefici dels productors, les empreses de transformació i comercialització i els consumidors.

Tanmateix, l'establiment d'una **xarxa permanent de finques, juntament amb parcel·les pilot** i experiments a llarg termini, és una infraestructura essencial per a la investigació en agricultura ecològica, ja que els patrons observats com a resultat de les pràctiques agrícoles a escala de finca es poden analitzar a fons en parcel·les pilot i, fins i tot, els patrons estudiats experimentalment en assajos.

Aquest model **permet als agricultors participar de manera activa en el disseny de la recerca** i, en definitiva, en la generació del coneixement. En conseqüència, la compartició de coneixements de manera circular afavoreix les sinergies entre els agricultors que tenen els mateixos interessos; i la participació en projectes innovadors en col·laboració amb assessors i investigadors és essencial per promoure la ràpida incorporació de les innovacions tècniques.

LES DIFICULTATS POLÍTIQUES

La proposta no està exempta d'obstacles polítics potencials, com ara la manca d'una visió compartida (per exemple entre els polítics, els actors interessats i, fins i tot la comunitat científica) del paper de l'agricultura ecològica basada en principis agroecològics, o la **manca de reconeixement de la seva contribució a la sostenibilitat econòmica, social, climàtica i ambiental**, juntament amb la seguretat alimentària i la major resiliència i, per tant, del fet que sigui una alternativa creïble respecte dels enfocaments agrícoles més convencionals i els paradigmes basats en la maximització de la producció.

A més, **l'escassa visió estratègica a llarg termini pot dificultar la planificació i l'organització** de la transició a l'agricultura ecològica i propiciar una fragmentació de les polítiques estratègiques que dificulti disposar d'un marc polític coherent per donar suport aquesta transició.

No obstant això, des del meu punt de vista ha arribat el moment que Catalunya tingui una actitud valenta i proactiva i faci un pas endavant si pretén que la recerca i la innovació contribueixin al desenvolupament i la millora de la producció ecològica. Només d'aquesta manera, la producció i l'alimentació ecològiques de Catalunya es podran situar a l'avantguarda europea. 🌸